

DOĞU-BATI ÇATIŞMASI EKSENİNDE İSTANBUL: FATİH SULTAN MEHMED VE ANTİK BATI KÜLTÜRÜ

Didem Erşan

Giriş

Homeros'un ünlü destanı İlyada'da anlattığı Truva Savaşı tarihin ilk Doğu-Batı mücadelesi olarak kabul edilmektedir. Bu savaş, Yunanistan'dan gelen Akhalar ile Anadolu'lu Truvalıları karşı karşıya getirmiştir. Gemilerle Truva önlerine gelen Akhalar Çanakkale Boğazı'nı ele geçirebilmek için Truvalılarla tam 10 yıl boyunca savaşmak zorunda kalmışlardır. Antik dönemin bu önemli savaşı, Doğu-Batı mücadelesinin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir. Yıllar içerisinde Doğu ve Batı arasındaki ilişkide güç dengeleri, savaşa katılan unsurlar ve araçlar değişmiş olsa da çatışmanın temeli değişmemiştir. Bu nedenle Truva'nın anısı sürekli canlı tutulmuş hem Doğu hem de Batı tarafından her zaman hatırlanmıştır.¹

Türkler, XI. yüzyılda Anadolu'yu yurt edinmeleriyle birlikte Doğu-Batı çatışmasında yer almış, Orta Çağ'da Doğu'nun hâkim gücü olarak Batı karşısında Doğu'nun savunuculuğunu üstlenmişlerdir. XIV. yüzyılın ortalarında Osmanlıların Balkanlara geçmesi sonucunda Türklerle komşu olan Avrupalılar, onları yeniden değerlendirme ve anlama çabası içine girmiştir.² Bu bağlamda Batı, Anadolu Türklerini Arap-İslam hilafetinden ayrı olarak değerlendirmiş ve Truvalılarla bağlantı kurmuştur. Türklerle Truvalılar arasında

¹ Ertan Eğribel, ""Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı"", Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılirma Yayıncılık, 2005, s. 167.

² Stefanos Yerasimos, "Türkler Romalıların Mirasçısı mıdır? Rönesans Aydınlarının Türklere Bakışı", Toplumsal Tarih, İstanbul, 2003, c. 19, sayı 116, s. 68.

kurulan bu ilişki, Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişi ve Yıldırım Bayezid döneminde Bizans İstanbul'unun Türkler tarafından ele geçirileceğinin belli olmasından sonra giderek yaygınlaşmıştır.³

Konstantinopolis'i 1453'te fethederek Osmanlı Devleti'ni bir dünya imparatorluğunun merkezi yapan Fatih Sultan Mehmed'in Antik Batı kültürüne özel bir ilgisi olduğu bilinmektedir. Fatih, Homeros'un Truva Savaşı'nı anlatan İlyada isimli eserinin Yunanca bir nüshasını saray kütüphanesinde muhafaza etmesinin yanı sıra tercümesini de yaptırmıştır. Ayrıca İstanbul'un fethinden sonra Truva şehrine giderek Truva kahramanlarının mezarlarını bulmak için araştırmalar yaptığı dönemin Bizanslı tarihçisi Kritovulos tarafından da bizzat aktarılmıştır.⁴

Klasik geleneği reddetmeyen ve İslam geleneklerine uygun olmamasına rağmen Roma tarihini bilen bir Osmanlı sultanı olan Fatih Sultan Mehmed'in İlyada'yı okumuş olması ve Truva Savaşı'nın yaşandığı bölgeyi ziyaret etmesi Anadolu'nun Türklerden önceki mirasına da sahip çıktığının göstergesidir. Ertan Eğribel'e göre Kritovulos'un aktarımı rivayet olsa bile Fatih'in kişiliğini, binlerce yıl önceki bir acıyı duyma, düşmanına karşı bile saygı, hoşgörü, sevecenlik, dikkat, merak, başkalarına yönelik olsa dahi haksızlığa karşı çıkma, olaylarda süreklilik arama ve görkem gibi birbirinden farklı duygular çerçevesinde müthiş bir tarih bilincinin ifadesi olarak bir arada vermeyi başardığı için önemlidir. Zaten Anadolu Türklüğünü bir dünya imparatorluğu yapan da bu değerlerdir. Ayrıca Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u ele geçirmesi sonrasında "*Truvalıların/Hektor'un intikamı*"nı aldığını söylemesi, ancak Hektor'u öldüren düşmanlarına saygısı onun tarih bilincinin derinliğini ve zenginliğini göstermektedir.⁵

Bu çalışmada Konstantinopolis'i fethederek Doğu'yu ve Batı'yı kapsayan bir dünya imparatorluğu kurmayı amaçlayan ve bunu gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed'in az bilinen bir yönü olarak Antik Batı kültürüne ve tarihine entelektüel düzeyde duyduğu ilgi ele alınacaktır. Böylelikle Fatih'in fetih sonrası İstanbul'un Bizans mirasına gösterdiği hoşgörü ve bu miras üzerinden Osmanlı Devleti'ni bir dünya imparatorluğuna dönüştürmesi hususunun açıklanmasına fayda sağlaması amaçlanmaktadır. Fatih'in Bizans mirasına gösterdiği hoşgörü özellikle İstanbul'un kültürel mirasının başlıca kısmını oluşturan Antik dönem abidelerinin günümüze kadar ulaşmasına ve Antik Batı kültürü ile Osmanlı arasında kültürel bir bağ kurulmasına imkân

³ Ertan Eğribel, "'Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı'", a.g.e., s. 167-169.

⁴ Kritovulos, Kritovulos Tarihi (1451-1467), çev. Ari Çokana, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 202-203.

⁵ Ertan Eğribel, "'Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı'", a.g.e., s. 170.

vermiştir. Diğer bir ifadeyle, Fatih Sultan Mehmed'in Antik Batı kültürüne olan ilgisi, Osmanlı İstanbul'unun Bizans İstanbul'unu aşarak Doğu ve Batı kültürünün bir arada değerlendirildiği önemli bir imparatorluk başkenti olarak yeniden parlamasını mümkün kılmıştır.

Truva: Doğu ve Batı Çatışmasının İlk Merkezi

Truva, Anadolu'nun kuzey batısındaki Troas bölgesinde, bugünkü Çanakkale'nin birkaç kilometre güney batısındaki Hisarlık Tepesi'nde, dokuz kere yıkılıp yeniden kurulmuş çok katmanlı bir şehirdir. Şöyle ki, Homeros'un İlyada'sında anlatılan Truva şehrinin yerini bulmak için yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde Truva'nın yerinde dokuz tabaka halinde ayrı medeniyet dönemlerine ait dokuz sitenin izi bulunmuştur. Hepsinin ayrı ayrı isimleri bilinmediğinden, doğal afetler yüzünden yıkılan ve aynı yerde yeniden kurulan bu dokuz site en derindekinden en yenisine doğru, Truva I'den Truva IX'a kadar katmanlar halinde isimlendirilmiştir.⁶

Milâttan önce 1260-1100 yıllarına tarihlendirilen VII. katmanın İlyada'da anlatılan Truva Savaşı'nın yapıldığı evre olduğu düşünülmektedir. Zira bu evre büyük bir yangınla sonlanmış ve arkeolojik kazılarda pek çok ok ucuna rastlanmıştır.⁷ Homeros'un anlattığı Truva Savaşı'nda şehrin Yunanlılar tarafından tahrip ediliş tarihi olarak milâttan önce 1184 yılının kabul edilmesi bu görüşü desteklemektedir.⁸

Truva, Doğu savunmasının güçlü bir kalesi konumundaydı. Balkanlardan gelen kavimlerin deniz ve kara yolları aracılığıyla Karadeniz'e ulaşmasını ve Anadolu'dan geçerek Doğu'ya ulaşmasını engelleyen bir set oluşturmaktaydı. Truva Savaşı'nda Doğu'yu savunmayı görev olarak üstlenmiş Truvalılarla birlikte Anadolu kökenli diğer toplumlar da savaşmıştır.⁹ Troas ve Mysia gibi komşu bölgelerle beraber Trakya, Paphlagonia, Lykia, Phrygia gibi uzak bölgeler de Truva'ya yardımcı kuvvetler göndermişlerdi.¹⁰ Benzer şekilde Akhalar da aynı çıkarları ve amacı paylaştıkları kendi müttefikleri ile bir cephe oluşturmuşlardır. Yunanistan'ın coğrafi yapısı nedeniyle merkezîyetçi bir devlet kuramayan Akhalar, pek çok şehir devleti meydana getirmişlerdi.¹¹ Truva Savaşı'na Akhaların yanında katılan komutanlar bu şehir devletlerinin krallarıydı. Böylece Batı, Doğu'ya karşı büyük

⁶ Reşat Ekrem Koçu, "Troya Cengi", Resimli Tarih Mecmuası, İstanbul, 1956, c. 7, sayı 78, s. 352.

⁷ <https://troiavakfi.com/troia-katmanlari-ve-buluntulari/> 11.05.2024

⁸ Behçet Necatigil, Mitologya Sözlüğü, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2011, s. 10-11.

⁹ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 154.

¹⁰ Homeros, İlyada, çev. Azra Erhat, İstanbul, Can Yayınları, 2011, s. 32.

¹¹ Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1971, s. 63.

bir sefere girişmişti ve Yunanistanlı orduyla Anadolu'lu ordu arasında büyük bir mücadele yaşanmıştı.¹²

Truva Savaşı bu nedenle sadece iki toplumun çatışması olmanın ötesinde iki farklı cephenin karşılaştığı Antik Çağ'ın en önemli savaşı olmuştur. Bu savaş, Doğu ile Batı'nın yani Asya ile Avrupa'nın arasındaki çatışmadır. Sadece iki ayrı halk, Truvalılar ile Akhalar değil, Asyalılar ile Avrupalılar savaşmaktadır. Yunanistan Avrupa'nın Asya'ya uzanan kolu konumundayken Truva bunun önünde büyük bir engel oluşturmaktaydı. Truva'nın oluşturduğu bu koruma duvarı ortadan kalktığında Yunan yayılmacılığının da önünün açılması sağlanacaktı.¹³

Bu bağlamda, Truva Anadolu'ya ait olduğu halde Yunan ve Batı uygarlığının kuruluşuyla da ilgilidir. Baykan Sezer'in ifadesiyle *"Homeros'un önce Truva efsanesinden söz etmiş olması ve Yunan'ın kimliğini Anadolu ve dolayısıyla Doğu'nun kalesine karşı kazanmış olması boşuna değildir."*¹⁴ Homeros'un İlyada Destanı, Yunan'ın kendi kimliğinin bilincine varmasının bir göstergesidir.¹⁵ Ancak Yunan kimliğinin Truva ile anlam bulmasının ötesinde Truva, kendinden sonraki Doğu-Batı çatışmalarında da referans gösterilmesi açısından önemlidir. Bu durum, tarihsel süreçte Batı'nın, Doğu tarafını temsil eden farklı unsurları Truvalıların devamı olarak kabul etmesine neden olmuştur. Bunun en somut örneği de Konstantinopolis'in fethi olayında hem Batı hem de Fatih Sultan Mehmed tarafından Truva'nın referans alınmasıdır.¹⁶

İlyada ve Aeneis Destanları

Doğu ve Batı'yı tarihte ilk kez karşı karşıya getiren Truva Savaşı, Homeros'un İlyada isimli eserinde destanlaştırılmıştır. Destanda Yunanlıların Truva karşısında elde ettiği askeri başarılar anlatılmaktadır.¹⁷ Truva Kralı Priamos'un oğlu Paris'in Sparta Kralı Menelaos'un karısı Helena'yı kaçırmayı nedeniyle çıkan savaş on yıl sürdü. Yunanlılar, Agamemnon'un yönetiminde gemilere binerek Truva'ya doğru yola çıktılar. Aralarında Aias, Akhilleus, Di-

¹² Sevtap Gölgesiz Karaca, "Haçlı Kaynaklarında Türk İmajı (Gesta, Raimundus, Fulcherius Örneği ve Değerlendirme)", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2020, s. 469.

¹³ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 154-161.

¹⁴ Baykan Sezer, Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları – 1996-1997" Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılirma Yayıncılık, 2005, s. 76.

¹⁵ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 153.

¹⁶ Yüksel Yıldırım, "Truva'dan Çanakkale Savaşlarına Tarihsel Süreklilik Bilinci", Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi, İstanbul, 2015, sayı 7, s. 76.

¹⁷ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 153.

omedes, Odysseus, Nestor ve Philokteles gibi büyük savaşçılar vardı. Truvalıların başlıca savaşçıları ise Hektor ve Aeneas'tı.¹⁸

Yunanlıların uzun süren kuşatmasının sonuna doğru Akhilleus savaş-tan çekilince Akhalar başarısızlığa uğramak üzereyken Odysseus, Yunanlı-ları tahta bir at yapmaya ve içine savaşçıları gizlemeye ikna etti. Savaşçılar tahta atın içine gizlenirken, Yunanlılar geri dönmek üzere gemilerine biner gibi yaptılar. Hiçbir şeyden kuşkulananmayan Truvalılar şehrin kapısını açarak tahta atı çekinmeden içeri aldılar. Gece olunca savaşçılar attan çıkarak geri dönen Yunanlılara şehrin kapılarını açtılar. Böylelikle şehre giren Akha-lar beraberlerinde götürebilecekleri Truva hazinelerini ve kadınlarını aldılar, götürmeyeceklerini ise yakıp yıktılar.¹⁹ Truva halkını öldürüp, şehri yağma-ladılar. Meşaleleriyle şehri ateşe verdiler. Ganimet olarak Truva Kalesi'ndeki Zeus'un ahşap heykeline ve Hera'nın antik bir heykeline el koydular. Şehir surlarının üst kerpiç bölümlerini ve Truva Kalesi'ni yıktılar. Şehrin yağma-lanması bittikten sonra gemilerine binerek yurtlarına geri döndüler.²⁰

Homeros'un İlyada Destanı'nın konusu Truva Savaşı olmakla beraber bu savaşın sadece kısa bir bölümünü anlatmaktadır. İlyada aslında Truva'nın değil Akhilleus'un destanıdır. Destan, Akhilleus'un Akha ordularının baş-komutanı Agamemnon'a karşı duyduğu öfke nedeniyle savaşı bırakıp barakasına çekilmesiyle başlar. Arkadaşı Patroklos'un ölmesi üzerine savaşa geri dönen Akhilleus, Truvalı kahraman Hektor ile çarpışarak onu öldürür. Destan, Hektor'un ölüsünü Truva surları çevresinde arabasına bağlı olarak sürükleyen Akhilleus'un sonunda insafa gelerek Hektor'un ölüsünü babası Kral Priamos'a geri vermesi ile biter.²¹

Homeros'un İlyada'sı Batı tarafının anlatımı olmasına rağmen Doğu tara-fından da önemsenmiştir. Aynı şekilde Homeros da Truvalılardan saygıyla söz etmiştir. Hektor ve Akhilleus arasındaki teke tek dövüş sonrasında intikam amacıyla Hektor'un ölüsünün savaş arabasının arkasına bağlı olarak sürüklenişi savaşın en dramatik olayı olarak anlatılmaktadır. Küçümseme ve hor görme amacıyla yapılan bu hareket aslında dövüşü kazanan Akhil-leus'un değil Hektor'un yücelmesine ve saygı görmesine sebep olmuştur. Dövüşte başarısız olmasına rağmen Hektor'un kişiliğinde Truva'nın yani Anadolu'nun önemine ve konumuna saygı duyulmaktadır.²²

¹⁸ "Truva Savaşı", Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi, İstanbul, Meydan Yayıne-vi, 1980, c. 12, s. 294.

¹⁹ "Truva Savaşı", Meydan Larousse, s. 294.

²⁰ Homeros, İlyada, s. 243-244.

²¹ Homeros, İlyada, s. 35.

²² Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 167.

İlyada Destanı'nda önemli bir yere sahip olan Truvalı kahraman Aeneas ise daha sonra Latin şair Vergilius'un Aeneis isimli eserinin konusunu oluşturmuştur. Bunu sebebi, zaman içinde Batı'da yeni bir siyasetin merkezi olarak var olmaya başlayan Roma'nın, Yunan kimliği ile arasındaki farklılık ve çekişmelerden ayrılarak, kökenini yine bir destanla Truva'ya bağlamak istemesidir.²³ Aeneis Destanı'nda Truvalı kahraman Aeneas'ın Truva'nın yıkılmasından sonra Anadolu'dan göç ederek İtalya'ya yerleşmesi ve Roma şehrinin temelini oluşturacak yeni bir yurt kurması anlatılır.²⁴

Aeneas, Truvalı Prens Ankhises ile Tanrıça Aphrodite'nin oğludur. İlyada Destanı'nda Aeneas'ın Truvalılarla aynı kökenden gelen Dardanos soyunu devam ettirmekle yükümlü olduğu söylenir. Virgilius'un Aeneis Destanı, Truva şehrinin düşmesinden sonra Aeneas'ın yaşlı bilge babası Ankhises, oğlu Askanios ve sağ kalan Truvalılarla birlikte İda Dağı'na kaçmasıyla başlar. Trakya, Girit ve kuzeybatı Yunanistan kıyılarından Sicilya'ya geçen Aeneas, burada fırtınaya yakalanır. Yolda babası ölen ve fırtınada gemisi güney Akdeniz'de yolunu kaybeden Aeneas'ı, rüzgâr Kartaca kıyılarına atar. Kartaca Kraliçesi Dido, Aeneas'ın başından geçenleri dinler ve ona âşık olur. Dido, Aeneas'ın Afrika'da kalmasını ister fakat tanrılar bir an önce Truva'yı yeniden inşa etme görevine dönmesini emreder.²⁵ Aeneas tarafından terk edilen Dido ise hayatına son verir.²⁶

Kartaca'dan yola çıkan Aeneas, Güney İtalya'da Cumae şehrine varır. Cumae'nin tanrı sözcüsü Sibylla, Aeneas'ı ölümler ülkesine götürür. Burada babası ile konuştuğundan sonra yeryüzüne geri dönen Aeneas kuzeybatı yönünde ilerleyerek Tiber Irmağı kıyısına ulaşır. Bu bölgenin yerlileri Rutullarla savaşır ve arkadaşlarını burada bırakıp içeriye doğru ilerleyerek ilerde Roma'nın kurulacağı Pallantea şehrinin bulunduğu yere ulaşır. Pallantea Kralı Evandurus Aeneas'ı iyi karşılar ve oğlu Pallas komutasında bir bölük askerle birlikte arkadaşlarının yanına gönderir. Aeneas kendi yokluğunda Truvalılara saldıran Rutulların Kralı Turnus ile teke tek savaş yapar ve onu öldürür. Destan Aeneas'ın bu zaferiyle sona erer.²⁷

Belirttiğimiz üzere Vergilius, Aeneis Destanı'yla Roma'nın kökenlerini Anadolu'nun büyük uygarlık merkezi Truva'ya bağlayarak ona görkemli bir geçmiş ve derinlik kazandırma amacı gütmüştür. Eserde anlatılanlar ortak

²³ Vergilius, Aeneas, çev. Oktay Akşit, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1965, Önsöz IV-VI.

²⁴ Azra Erhat, "Aineias (Lat. Aeneas)", Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996, s. 20.

²⁵ Azra Erhat, "Aineias (Lat. Aeneas)", Mitoloji Sözlüğü, s. 20-21.

²⁶ Vergilius, Aeneas, s. 52.

²⁷ Azra Erhat, "Aineias (Lat. Aeneas)", Mitoloji Sözlüğü, s. 20-21.

bir tarih bilinci oluşturmaya amaçlamanın yanı sıra Roma imparatorları Caesar ve Augustus'un soyunu Truvalı Aeneas ve Ankhises ile tanrıça Aphrodite'ye dayandırarak onları tanrısallaştırmış ve Roma'nın Akdeniz dünyasının en soylu hanedanı tarafından kurulduğunu vurgulamak istemiştir.²⁸

Batı'nın Bakış Açısıyla Türkler ve Truva

Bütün Avrupa milletleri tarihlerinin bir yerinde Truva kökenli olmaktan bahsetmiştir. Batı'nın aristokrat ailelerinin kökenlerini Truva'ya bağlamak onları soylulaştırıp Antik Çağ ile bağ kurmalarını sağlamıştır. Homeros'un İlyada'sında anlattığı Truva kahramanları birçok Avrupalı millet için ideal ata rolünü oynamıştır. Başta İtalyanlar, Fransızlar, Almanlar, İrlandalılar, İsveçliler olmak üzere pek çok Avrupalı soylarının Truva'ya dayandığını ileri sürmüştür.²⁹

Türklerin Truva kökenli olduğu düşüncesi ise bunlardan farklı olarak Türkler tarafından değil, bizzat Avrupalılar tarafından gelmiştir. Birçok Batılı vaka yazarı bu efsaneyi birbirinden naklederek birtakım değişikliklerle yüzyıllar boyunca tekrar etmişlerdir.³⁰ Özellikle İtalyan hümanistleri bu tezi oldukça benimsemiş, Fatih'in ağzından Papa II. Pius'a yazıldığı söylenen bir mektupla, Türklerin Truvalılardan geldikleri görüşünün daha geniş kitlelere yayılması sağlamışlardır. Söz konusu mektupta Fatih'in II. Pius'a *"İtalyanların bana düşman olmalarına şaşıyorum. Biz de İtalyanlar gibi Truva soyundanız. Yunanlılardan Hektor'un öcünü almak benim kadar onlara da düşer; onlar ise bana karşı Yunanlıları tutuyorlar."* dediği rivayet edilmektedir.³¹

Türklerin kökenini Truva'ya bağlayan ilk kaynak VII. yüzyılda yazılan Fredegar Kroniği adlı yapıttır. Fredegar Kroniği'ne göre Truva Savaşı'nın

²⁸ Azra Erhat, "Aineias (Lat. Aeneas)", *Mitoloji Sözlüğü*, s. 21. Daha sonraları Latin tarihçiler Ennius ve Naevlus tarafından Roma şehrinin kuran Romulus ve Remus adlı ikizlerin annesi Rhea Silvia'nın Aeneas soyundan geldiği anlatılmaktadır. Roma'nın kralı olmak için savaştan iki kardeşten kazanan Romulus olur ve böylelikle Romalılar Romulus üzerinden kökenlerini Aeneas'a bağlarlar. Bkz. Vergilius, Aeneas, ÖNSÖZ V.

²⁹ Emöke Rita Szilágyi, "Teucris Sive Turci: History of an Ideologically Laden Designation in Fifteenth-Century Latin Works", *Identity and Culture in Ottoman Hungary*, Ed. Pál Fodor, Pál Ács, Berlin, Klaus Schwarz Verlag, 2017, s. 328.

³⁰ Reşit Saffet Atabinen, *Türklerin Avrupalılarla Müşterek Troya Menşeleri Efsanesi Üzerine Araştırma*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, İstanbul, T.T.O.K İstanbul Sevenler Grubu, 1951, s. 5; Türklerin Truva kökenleri konusunda Batılı kaynaklarda yer alan görüşler hakkında detaylı bilgi için bkz. Çingiz Garaşarlı, *Truvalılar ve Etrüskler Türk İdiler*, çev. Sefer Yavuzaslan, Konya, Kömen Yayınları, 2015, s. 3-5.

³¹ Zeki Ankan, "Montaign ve Türkler- Le Plus fort Etat Qui Paraisse Pour le Present Au Monde, Est Celui de Turcs.. Montaigne, Essais, I, 182", OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara, 1993, sayı 4, s. 38-40.

kaybedilmesinden sonra dağılan Truvalıların bir kısmı kaçarak Makedonya'ya ulaştılar. Kral Francion [*Francus*] önderliğinde olan bir grup Truvalı, Avrupa'nın içlerine doğru ilerleyerek Frankların ortaya çıkmasına yol açarken diğeri ise Trakya ve Makedonya bölgesine yerleşmiş ve aralarından Torquotus isimli birini hükümdar olarak seçmişti. Bu hükümdara tâbi olanlar Torqui, Turqui, Torci adını almışlardı.³²

Türklerin Truva kökenli olduğu düşüncesinin özellikle İtalyan hümanistleri tarafından benimsenmesinin temelinde Katolik/Latin-Ortodoks/Yunan çekişmesi bulunmaktadır.³³ Yukarıda bahsettiğimiz üzere Latin ozanı Vergilius'un Aeneis adlı klasik eserinin konusunu, Truva Savaşı'nın sonunda Aeneas önderliğinde Truva'dan kaçarak kurtulan bir grubun Roma'ya gitmesi ve Roma'yı kurması oluşturmaktadır. Böylece Romalılar kökenlerini Yunanlılardan ayırarak Truva'ya bağlamışlardı.³⁴ Ancak Konstantin dönemine gelindiğinde Doğu ile ilişkilerin denetimi için imparatorluğun Doğu sınırında yeni bir başkent kurulması gerekli görülmüştü. Roma İmparatorluğu'nun zaman içinde Doğu'ya kayması ve İstanbul'un başkent olması ise iktidarın yeniden Yunanlılara geçmesine sebep olmuştu.³⁵

1343-1354 yılları arasında Venedik dukası olan Andrea Dandolo'ya göre *"Türklerin vatanı Kafkas dağlarının arkasındadır, kökenleri Truvalılar kralı Priamos'un oğlu Troilos'un oğlu Turkos'a dayanmaktadır. Turkos, kent alınmasından sonra yandaşlarının büyük bir bölümüyle bu yöreye sığınmıştır."* Bu bağlamda İtalyan hümanistler Orta Çağ'da Doğu'nun hâkim gücü olarak Batı karşısında çıkan Anadolu Türkleriyle Truvalılar arasında bağlantı kurmuş, Asya'nın içlerine çekilmiş olan Truvalıların yani Türklerin, Yunanlılardan Truva'nın intikamını alacaklarına inanmışlardı.³⁶

Yıldırım Bayezid'in 1394'ten itibaren Konstantinopolis'i kuşatma altına alması, Avrupa'nın dikkatini özellikle bu bölgeye çevirmesine ve Bizans başkentinin alınacağını belli olmasından sonra Türklerle Truvalılar arasında kurduğu bağlantının yaygınlaşmasına sebep oldu. İstanbul'un alınmasından önce Türklerin Truva kökenli olduğu düşüncesinin Bizanslılar arasında da yaygın olduğu görülmektedir³⁷. 1437 yılının sonunda Bizans İstanbul'una

³² Reşit Saffet Atabinen, a.g.e., s. 5; Alexandre Eckhardt, "La Légende de l'Origine Truvalle des Turcs", *Türklük: Milliyetçi Kültür Mecmuası*, İstanbul, 1940, sayı 12, s. 330-331.

³³ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 168-169.

³⁴ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 168.

³⁵ Roma İmparatorluğu'nun doğusunda kurulacak başkent için öncelikle Truva düşünülse de sonradan konumu itibarıyla daha elverişli olması nedeniyle İstanbul seçilmiştir. Bkz. Stefanos Yerasimos, "Türkler Romalıların Mirasçısı mıdır?", a.g.e., s. 69

³⁶ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 167-169.

³⁷ Stefanos Yerasimos, "Türkler Romalıların Mirasçısı mıdır?", a.g.e., s. 69.

gelen İspanyol seyyah Pero Tafur, kentte herkesin ağzında “*Türkler Truva’nın intikamını alacaktır*” sözünün dolaştığını seyahatnamesinde belirtmiştir.³⁸

XIV. yüzyılın sonundan itibaren Osmanlılar tarafından sürekli kuşatma altında tutulan Bizans’ın, Türk baskısından kurtulmak için Avrupa’daki Katolik Hristiyanlardan yardım istemekten başka çaresi yoktu. Ancak Papa, yardımın karşılığı olarak Bizans’a Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesi şartını ileri sürmekteydi. Bizans imparatoru 1439’daki Floransa Konsülünde bu şartı kabul etti. Ortodoksluktan vazgeçmek istemeyen ve 1204 Latin işgali esnasında yaşadıkları acının izlerini silmeyen Bizans halkı ise Latinlere borçlu kalmaktansa Osmanlılar tarafından yönetilmeyi tercih etmekteydi. Dönemin Ortodoks Grandükü Notaras “*Şehirde Latin külâhı görmektense Türk sarığı görmeyi yeğlerim*” sözleriyle bir anlamda Bizans halkının düşüncelerini ifade etmiştir.

Türklerin Bizans İstanbul’unu ele geçirmesiyle Osmanlı Devleti Doğu Roma İmparatorluğu’nu ortadan kaldırmış, böylelikle bir çağ kapanıp yeni bir çağ başlamıştır. İstanbul’un fethiyle Osmanlı’nın Doğu’yu uzun süre hakimiyeti altına alması, Batı’nın Doğu’yla irtibatını kesmiştir. Doğu güçlenmiş, Batı zayıflamıştır. Bunun sonucu olarak Doğu-Batı mücadelesinde Doğu’nun her yönüyle Batı’ya üstünlük sağladığı bir süreç başlamıştır. Bu dönemde Batı, Konstantinopolis’in Osmanlıların eline geçmesini dünyadaki bütün Hristiyanların günahlarına karşılık Tanrı’nın bir cezası olarak görmüş ve Türklerin Truva’nın intikamını aldığını kabul etmiştir.³⁹ Bu algıyı Pero Tafur’un seyahatnamesinde somut bir biçimde görmektediriz. İspanyol seyyah şehrin Türklerin eline geçmesi üzerine şu ifadeleri kaydetmiştir:⁴⁰

“Türkler, Truva’nın intikamını pek güzel aldılar! Daha ben [oraya] ulaşmadan evvel ve Konstantinopolis henüz işgal edilmemişken, Grek halkı şimdi olduğu gibi [Türklerle] tabi olmuşlardı ve eğer Türkler hâlâ şehre el koymamışlarsa bunun nedeni Batılı Hristiyan milletlerin onlara karşı durmalarından korkmaları idi, fakat öyle görünüyor ki Hristiyan prens ve halkların ihmalkârlığı yüzünden şimdi Konstantinopolis kaybedildi. Ne kadar boş bir korku! Şüphesiz Tanrı buna izin vermiş olsaydı ve Türklerin gücü daha fazlasına yetseydi, Türkler, Hristiyan aleminin bu kötülüğün intikamını almak için hiçbir çaba göstermediğini gördüklerinde, giriştikleri her işte başarılı olurlardı ve şurası açıktır ki aslında şehirler, askerlerin gayret ve gücünden ziyade Tanrı’nın ilahi kudreti ile savunulur.”

³⁸ Ertan Eğribel, “Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı”, a.g.e., s. 169.

³⁹ Şenol Kantarcı, “Tarihte İlk Doğu-Batı Çatışması Olarak Görülen Troia Savaşı’nın ‘Tarafları Üzerine’ Psikopolitik Bir Değerlendirme: Batı Düşününde Troialılar ve Akhalar”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı, 30 Ağustos 2021, c. 5, s. 175.

⁴⁰ Pero Tafur, *Pero Tafur Seyahatnamesi*: 9 Mayıs 1437-22 Mayıs 1438, çeviri, önsöz ve notlar Hakan Kılınç, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2021, s. 160. Pero tafur’un seyahatnamesini Konstantinopolis seyahatinden yaklaşık 15 yıl sonra 1453-1455 tarihleri arasında kaleme aldığı tahmin edilmektedir.

Hümanistlerin Türklerin kökenini Truvalılara bağlama ihtiyacı İstanbul'un fethinden sonra da devam etmiştir. Giovanni Mario Filelfo "Amyris" [*Emir*] adlı eserinde Fatih'in yaşamının izini sürmüş, yeteneklerini övmüş ve başarılarını yüceltmıştır.⁴¹ Filelfo aynı zamanda Osmanlı sultanının soyunun Truvalılarla yakınlığını öne çıkarmış ve Bizans karşısında kazandığı zaferi doğruluğun üstünlüğü olarak nitelemiştir. Filelfo'ya göre Türkler Konstantinopolis'i alarak eskiden Truva'yı ele geçiren Yunanlardan intikam almışlardır.⁴² Başka bir ifadeyle Fatih, Doğu'nun intikamını Batı'dan almıştır ve Batı'ya karşı Doğu'nun savunuculuğunu üstlenmiştir.

Fatih Sultan Mehmed ve Batı

Fatih Sultan Mehmed 1443 yılında Osmanlı geleneklerine uygun olarak devlet yönetimini öğrenmesi için Manisa'ya vali olarak gönderildi. Coğrafya, matematik, astronomi bilimlerine özel bir ilgisi vardı. Molla Hüsrev ve Molla Gürani gibi dönemin önemli âlimleri tarafından yetiştirildi. Akşemseddin'in de Fatih'in üzerinde büyük etkisi olduğu bilinmektedir.⁴³

Batı kültürüne olan ilgisi Manisa Sarayı'nda başlayan Fatih'in Antik Çağ'a ve klasik kültüre duyduğu ilgide çevresindeki danışmanların büyük etkisi bulunmaktaydı. Müslüman âlimlerden başka biri Latince diğeri Rumca olmak üzere iki hocası daha bulunmaktaydı. Bu kişiler Konstantinopolis'in fethinden önce Osmanlı sultanına, Laertius, Herodotus, Livius, Quintus Curtius gibi Latin ve Yunan tarihçilerini okuyarak antik dönem tarihini öğrenmesini sağlamıştı.⁴⁴

İstanbul'un fethinden sonra, 1454 yılında, sarayında bulunan İtalyan hümanisti Ciriaco d'Ancona'nın Fatih'te bıraktığı olumlu intiba onun Batı düşünce, sanat ve edebiyat eserlerine bakışına da etki etmişti. Ciriaco, Fatih'in Antik Çağ eserlerini daha iyi tanımasında yardımcı olmakla kalmamış, İtalyan hümanistleriyle de bağ kurmasını sağlamıştı.⁴⁵ Fatih'in İtalyan nedimlerine Roma tarihlerini okutarak Roma imparatorluk geleneğini kavramaya

⁴¹ Franco Pignatti, "Filelfo, Giovanni Mario", *Dizionario Biografico degli Italiani*, Volume 47, 1997, <https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-mario-filelfo/> 05.07.2024

⁴² Marios Philippides, "History Repeats Itself: Ancient Troy and Renaissance Istanbul", İstanbul Üniversitesi 550 Yıl Uluslararası Bizans ve Osmanlı Sempozyumu (XV. Yüzyıl) 30-31 Mayıs 2003, İstanbul, 2004, s. 51.

⁴³ Halil İnalçık, "Mehmed II", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 28, s. 406.

⁴⁴ Julian Raby, "Bir Paradoks Sultanı: Sanatın Hamisi Olarak Fatih Mehmed", çev. Semra Daşçı, *Sanat Tarihi Dergisi*, İzmir, 2020, c. 29, sayı 1, s. 320.

⁴⁵ Emil Jacobs, "Fatih Sultan Mehmed, Rönesansla Olan İlişkileri ve Kitaplığı", çev. Hüseyin Zamantılı, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, c. 11, sayı 2, s. 62.

çalıştığı bilinmektedir. Onun bu düşünceyi benimsemesinde etrafındaki Georgios Trapezuntios, Kritovulos, Amirutzes, Benedetto Dei, Gaetali Jacopo gibi İtalyan ve Bizanslı yakınları da önemli rol oynamıştır.⁴⁶

Fatih Sultan Mehmed'in 1451-1467 yılları arasındaki hayatını ve seferlerini anlatan Kritovulos, onun Atina tarihi hakkında çok geniş bilgisi olduğunu ve oradaki eserleri, özellikle de Akropolis'i görmenin onu nasıl memnun ettiğini aktarmaktadır:⁴⁷

"Gördü, hayran kaldı ve övgüler düzdü. Özellikle de Akropolis'e çıktığında bilge, phillenen ve büyük bir hükümdar olduğundan, gördüğü harabe ve yıkıntılardan ilk başlardaki mükemmel durumlarını hayal edip saptamaya çalıştı. Atalarına karşı duyduğu saygı yüzünden şehrin sakinlerine lütufkar davranarak onlara çeşitli armağanlar sundu. Kendisinden ne istedilerse verdi."

Fatih, Büyük İskender, Hannibal, Keykavus [Kserkses] ve Caesar gibi büyük komutanların dünyayı sarsan zaferleri nasıl kazandığını merak eder ve bu konularda kitaplar okuturdu. Büyük İskender kısa bir süre içinde büyük seferlerle Doğu dünyasını hâkimiyeti altına almış, Doğu ve Yunan-Makedon sistemlerini birleştirmeyi kısmen de olsa başarmış ve yüzlerce yıl ayakta kalacak bir yapı kurmuştu. Fatih Sultan Mehmed de kendini yeni bir İskender olarak görüyordu. Fakat Fatih'in farkı Doğu'dan çok Batı'yla ilgilenmesiydi. Ordularını Roma'ya kadar ilerletmenin hayalini kuruyordu.⁴⁸ Fetih sonrası Venedik'ten gelen heyette yer alan Jacopo (Giacomo) Languschi'nin ifadesinde Fatih'in İtalya coğrafyasını çok iyi bildiği ve Virgilius'un Aeneis Destanı'nın kahramanı Aeneas'ın karaya çıktığı noktayı bir haritaya yerleştirdiği yer almaktadır.⁴⁹

Fatih, 1460'larda görüştüğü Floransalı Benedetto Dei'ye bugüne kadar gelip geçmiş pek çok hükümdar gücünde olmak istediğini anlattığı bilinmektedir:⁵⁰

"İtalya geçmişte yaptığı büyük işleri artık başaramaz. Çünkü büyük işler yaptığı günlerde bunları Romalıların gücü sayesinde yapıyordu. Romalılar o zamanlar İtalya'nın tek hâkimiydi. Ama günümüzde ülken yirmi devlete ve çeşitli güç odaklarına bölünmüş durumda. Birbirinizle savaşıyorsunuz ve birbirinizin can düşmanısınız. Yaptığım plana yardımcı olacak çok şey biliyorum. Genç, zengin ve talihli olduğumu"

⁴⁶ Halil İnalcık, "Mehmed II", DİA, s. 405.

⁴⁷ Kritovulos, Kritovulos Tarihi, s. 153-154.

⁴⁸ Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, çev. Dost Körpe, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2010, s. 416.

⁴⁹ Marios Philippides, "History Repeats Itself: Ancient Troy and Renaissance Istanbul", a.g.e., s. 45.

⁵⁰ Erhan Afyoncu, Truva'nın İntikamı: Fatih Sultan Mehmed ve İstanbul'un Fethi'nin Bilinmeyen Yönleri, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011, s. 147-148.

gördüğümde Caesar'ı, İskender'i, Hannibal'i, Afrikalı Scipio'yu, Pyrrhus'u ve Keykavus'u aşmak niyetindeyim."

Öyleyse kısaca bahsetmemiz gerekirse, Fatih'in kendine örnek aldığı bu büyük komutanlar kimlerdi ve başarıları nelerdi?

Kserkses, M.Ö. 519-465 yılları arasında yaşamış Pers Kralıdır.⁵¹ M.Ö. 486'da babası I. Darius'un yerine geçtiğinde 32 yaşındaydı ve öncelikle babasının Marathon Savaşı nedeniyle⁵² Yunanistan ile olan çekişmesini devam ettirmek için dikkatini batıya yöneltti. Dört yıl boyunca Yunanistan seferini yapmak için hazırlandı. Sardes'te toplanan Pers ordusu Anadolu'dan geçerek Çanakkale Boğazı'na geldi ve burada Abidos bölgesinde gemilerden iki köprü kuran Kserkses, 200.000 asker ve 600 geminin Avrupa'ya geçirilmesini sağladı. Trakya ve Makedonya'dan doğru aşağıya inerek Yunanistan'ın kuzeyini ve merkezini baskı altına alarak Atina'ya kadar ulaştı. Fırtına ve deniz savaşları nedeniyle yıpranan donanmasına rağmen Salamis'te Yunan donanması ile karşılaşmaktan çekinmedi fakat bu savaşta yenilgiye uğraması üzerine M.Ö. 480 tarihinde Asya'ya geri döndü.⁵³ Kserkses'in hükümdarlığı süresince imparatorlukta herhangi bir ayaklanma, isyan meydana gelmemiş ve pek çok politik reform gerçekleştirilmiştir. Pers İmparatorluğu'nun başkenti Persepolis'in imarına çok önem veren Kserkses, I. Darius zamanında yapımına başlanan imparatorluk yapılarını tamamlamış, kendi kraliyet sarayının da yapımını başlatmıştır.⁵⁴

İskender (Aleksandros), M.Ö. 356-323 tarihleri arasında yaşamış büyük Makedonya Kralıdır. 343 yılından itibaren Aristoteles'ten üç yıl süreyle dil, edebiyat, siyaset ve felsefe üzerine dersler almıştır. Bu derslerde Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia* destanları önemli yer tutmaktaydı.⁵⁵ Yunanistan'a hâkim olduktan sonra babasının tasarladığı Asya seferini yapabileceğine inanarak 334 yılının ilkbaharında, büyük bir askeri kuvvetle Çanakkale Boğazı'nı geçti. Mimar, mühendis, tarihçi ve ilim adamlarından oluşan bir danışmanlar grubunu da beraberinde götürdü.⁵⁶ Sadece on üç yılda Pers İmparatorluğu

⁵¹ B. M. Alfieri, "Serse", Enciclopedia dell'Arte Antica, 1966, [https://www.treccani.it/enciclopedia/serse_\(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/serse_(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica)/) 15.05.2024.

⁵² "Kserkses I", Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1979, c. 7, s. 601.

⁵³ "Xerxes", Encyclopedia of the Ancient Greek World, Revised Edition, ed. Davis Sacks, New York, Facts On File, Inc., 2005, s. 372.

⁵⁴ Maria Brosius, The Persians: Peoples Of The Ancient World, London, New York, Routledge, 2006, s. 23-25.

⁵⁵ "Alessandro Magno", Dizionario di Storia, 2010, [https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.

⁵⁶ "İskender, Büyük", Meydan Larousse, İstanbul, 1979, c. 6, s. 423.

dâhil geniş bir coğrafyaya yayılmış birçok devleti ele geçirerek Hindistan'a kadar ilerledi.⁵⁷ Yunan kültürünün büyük bir yayılma göstermesi için gerekli şartları yaratmaya çalışan İskender⁵⁸, İran toprakları merkez olmak üzere bir Avrasya imparatorluğu kurmak istemiştir. Makedonyalılarla Persleri kaynaştırmak amacıyla Makedonyalıları İranlı kadınlarla evlenmeye teşvik etmiştir. Zamanla Pers İmparatorluğu'nun gelenek ve göreneklerini benimsemiş, çevresini ve yaşayışını değiştirmiştir.⁵⁹ Makedon-Yunan-Asya kültürleri arasındaki temasları yoğunlaştırmaya çalışmıştır.⁶⁰ Büyük bir imparatorluk kuran İskender'in zaferleri Fatih Sultan Mehmed gibi kendisinden sonra gelen devlet adamları için de ilham verici olmuştur.

Pyrrhus, M.Ö. 319-272 tarihleri arasında yaşamış Epirus Kralıdır. İyi bir general olan Pyrrhus, Büyük İskender'in kurduğu imparatorluk düşüncesini benimsemişti.⁶¹ Benzer bir imparatorluk kurma isteği duyarak Sicilya'yı, İtalya'yı ve Afrika'yı ele geçirmek için hareket etmiştir. Makedonya'ya karşı özgürlük mücadelesi verdikten sonra İtalya'ya yönelerek Roma'ya kadar yaklaşmıştır. Daha sonra Güney İtalya ve Sicilya'ya girerek burada Romalılarla savaşmıştır.⁶²

Hannibal, M.Ö. 247-183 yılları arasında yaşamış Kartacalı general ve devlet adamıdır. Küçük yaşlarından itibaren Romalıları düşmanlık besleyerek büyüyen Hannibal, buna karşılık Yunan kültürü hakkında derin bir bilgiye sahipti.⁶³ 229 yılında göreve gelince Kartaca için en ciddi tehlike olan Roma'yı yıkmaya karar verdi. İspanya'dan doğru kuvvetli bir ordu ile Güney İtalya'ya sefere çıktı. Uzun bir yürüyüş sonrasında 218 yılında Pireneleri ve Alpleri aştı. Ticinio ve Trebbia'da Afrikalı Scipio komutasındaki Romalıları yendi. Roma'ya kadar ilerledi ancak Afrikalı Scipio'nun Afrika'ya girmesi üzerine İtalya'dan ayrılmak zorunda kaldı.⁶⁴ Hannibal bütün zamanların en büyük komutanlarından biri olarak kabul edilir. Batı Akdeniz'de Roma'ya

⁵⁷ Chiara Frugoni, "Alessandro Magno", Enciclopedia Dell'Arte Medievale, 1991, [http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Enciclopedia-dell'-Arte-Medievale\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Enciclopedia-dell'-Arte-Medievale)/) 15.05.2024.

⁵⁸ "Alessandro Magno", Dizionario di Storia, 2010, [https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.

⁵⁹ "İskender, Büyük", Meydan Larousse, İstanbul, 1979, c. 6, s. 423.

⁶⁰ "Alessandro Magno", Dizionario di Storia, 2010, [https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.

⁶¹ A. Giuliano, "Pirro.-3", Enciclopedia dell'Arte Italiana, 1965, [https://www.treccani.it/enciclopedia/pirro-3_\(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/pirro-3_(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica)/) 15.05.2024.

⁶² "Epir", ML, İstanbul, 1979, c. 4, s. 295.

⁶³ "Hannibal", Meydan Larousse, İstanbul, 1979, c. 5, s. 591.

⁶⁴ M. Borda, "Annibale", Enciclopedia dell'Arte Antica, 1958, [https://www.treccani.it/enciclopedia/annibale_\(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/annibale_(Enciclopedia-dell'-Arte-Antica)/) 15.05.2024.

karşı iş birliğini sağlayabilmesi, haber alma servislerinin mükemmelliği, askeri ilerleyişin diplomatik bakımdan ilerleyiş şekli, Hannibal'in ne kadar ileri görüşlü bir komutan olduğunun göstergesidir.⁶⁵

Afrikalı Scipio (Publius Cornelius), M.Ö. 235-183 yılları arasında yaşamış Romalı bir generaldir⁶⁶. Afrika'da kazandığı başarılar nedeniyle Afrikalı Scipio olarak bilinir. 209 yılında Kartaca'ya başarılı bir sefer düzenleyerek burayı ele geçirdi ve Kartacalıların elindeki esirleri kurtardı. Yerlilerin sevgisini kazanarak etrafında birçok şefin toplanmasını sağladı. 202 yılında Hannibal'e karşı zafer kazandığı Zama Savaşı ile Kartaca İmparatorluğu'na son verdi. Roma'ya dönüşünde zafer törenleriyle karşılanan Afrikalı Scipio, kendisine teklif edilen ömür boyu konsüllük teklifini reddetti. Halkın büyük sevgisini ve desteğini alan Scipio tarihin en iyi komutanlarından biri olarak bilinmektedir.⁶⁷

Caesar (Gaius Julius Caesar), M.Ö. 101-44 tarihleri arasında yaşamış Romalı general ve devlet adamıdır. Zeki, kültürlü, iyi bir hatip ve yazar olan Caesar askerlik sanatının bütün inceliklerini bilen başarılı bir savaşçıydı.⁶⁸ Eşsiz bir askeri zafere ve büyük bir halk desteğine sahipti. Cumhuriyet kurumlarının uniter devlet yapısı kurmaktaki yetersizliğini gidermeye çalıştı. Roma geleneğine karşı çıkarak Büyük İskender'in dünya imparatorluğu kurma rüyasına bağlı kaldı. Evrensel monarşiyi sadece kendisine ve Roma'ya layık görüyordu.⁶⁹ Roma'yı mutlak hükümdar olarak yönetmiş, Senato'nun oyladığı birçok yasa ile sınırsız yetkiler kazanarak kısa sürede büyük işler yapmıştır. Bir hükümdarlık yasası çıkararak düzeni karıştıran dernekleri yasakladı. Birçok taşralıya yurttaşlık hakkı tanıdı. Siyasi düşmanlarını bağışlayarak, taraftarlarını önemli görevlere getirmekten çekinmedi. Yolsuzluklarla mücadele etti.⁷⁰ Kendisinden sonra göreve gelen Roma imparatorlarına da soyadından esinlenerek *Caesar* ünvanı verildi.

Bu önemli komutanları kendine örnek alan Fatih, Doğu ile Batı'nın denge-sini kurabilen bir devlet adamıydı. Doğuluydu ve aynı zamanda Batı'yı sever ve bilirdi. Batı'ya karşı kompleksi olmayan⁷¹, ileri görüşlü bir hükümdardı. Georgios Trapezuntios, Hristiyanlık ve İslamiyet arasında büyük bir fark

⁶⁵ "Hannibal", Meydan Laurosse, İstanbul, 1979, c. 5, s. 591.

⁶⁶ "Scipione Africano, Publio Cornelio", Dizionario di Storia, 2011, [https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-africano-publio-cornelio_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-africano-publio-cornelio_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.

⁶⁷ "Scipio (Publius Cornelius), Afrikanus", Meydan Larousse, İstanbul, 1980, c. 11, s. 95.

⁶⁸ "Sezar (Caius Iulius CAESAR)", Meydan Larousse, İstanbul, 1980, c. 11, s. 239-240.

⁶⁹ "Cesare, Gaio Giulio", Enciclopedia Italiana, 1931, [http://www.treccani.it/enciclopedia/gaio-giulio-cesare_\(Enciclopedia-Italiana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/gaio-giulio-cesare_(Enciclopedia-Italiana)/) 15.05.2024.

⁷⁰ "Sezar (Caius Iulius CAESAR)", Meydan Larousse, s. 239-240.

⁷¹ İlber Ortaylı, Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, İstanbul, Timaş Yayınları, 2006, s. 74.

olmadığını ve bu iki dinin uzlaştırılmasıyla Fatih'in bütün milletleri idaresi altında toplayabileceğini savunmaktaydı.⁷²

Yunan-Latin dünyasının kahramanlarına ilgi duyan Fatih'in, Büyük İskender'in hayatı ve yaptıkları hakkında İslam efsanelerinden de bilgilendiği düşünülmektedir.⁷³ Doğulular, bu büyük zaferlerin ancak manevi bir güçle ve ilahi bir destekle mümkün olacağını düşünerek İskender'e ruhani bir kişilik yüklemiş ve Kur-ân-ı Kerim'de kıssası anlatılan Zülkarneyn⁷⁴ ile aynı kişi olduğunu kabul etmişlerdir.⁷⁵ Fatih, Büyük İskender'in kahramanlıklarını hem Doğu hem Batı kaynaklarından öğrenmiştir. Şehzadeliliği döneminden itibaren İskender efsanesinden söz eden; Firdevsi ve Nizami'ye ait Farsça eserleri, I. Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'ın sarayında yaşamış olan Ahmedî'nin yazdığı *İskendername* adlı kitabı ve Yunan-Latin literatüründe yer alan kitapları okumuştur. Fatih'in İstanbul sarayındaki kitapları arasında antik dönem tarihçisi Flavius Arrianus'un yazdığı *Büyük İskender Tarihçesi* isimli kitabın da bulunduğu bilinmektedir.⁷⁶

Fatih, Doğu ve Batı kültürünü bir araya getirme misyonunu üstlenmiş, Eski Yunan ve Roma'nın tarihi kadar kültür mirasıyla da yakından ilgilenmiştir. Bu dillerde yazılmış bazı eserleri hem kütüphanesine kazandırmak hem de tercüme ettirmek için bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Saray Kütüphanesi'nde bir kısmı büyük olasılıkla Bizans'tan kalan yazmalar arasında Fatih Sultan Mehmed'in çeşitli yollarla edindiği Yunanca, Latince ve İtalyanca yazmalar da yer almaktaydı.⁷⁷ Saray Kütüphanesi'nde Seneca'nın *Epistolae*'si ve Ptolemaios'un *Cosmographia*'sı gibi Latince eserlerin de birer çevirisi mevcuttu.⁷⁸ 1460-1480 tarihleri arasında Saray'da 16 adet Yunanca eserin kâtipler tarafından kopya edildiği bilinmektedir.⁷⁹

⁷² Namık Sinan Turan, "Rönesans'ın Çağdaş Bir Hükümdar: II. Mehmed", Evrensel Kültür, İstanbul, 2013, sayı 257, s. 30.

⁷³ Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, s. 420.

⁷⁴ Zülkarneyn, Kefh suresinin 83-98. ayetlerinde geçen ifadeye göre Allah tarafından kendisine verilen büyük güç ve geniş imkânlar sayesinde dünyanın doğusuna ve batısına seferler düzenleyerek büyük fetihler yapan bir savaşçıdır. İran ve Yunan asıllı iki soydan geldiği ve cesaretinden dolayı cihangir, cihan hükümdarı gibi ifadelerle tanımlandığı bilinmektedir. Mustafa Öztürk, "Zülkarneyn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, c. 44, s. 564.

⁷⁵ Mahmut Kaya, "İskender", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, c. 22, s. 556.

⁷⁶ Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, s. 420.

⁷⁷ İsmail E. Erünsal, "Fatih Sultan Mehmed'in İlgi Duyduğu Kitaplar ve Kütüphanesi", Düşten Fethe İstanbul, İstanbul, 2015, s. 204-205.

⁷⁸ Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, s. 421.

⁷⁹ İsmail E. Erünsal, "Fatih Sultan Mehmed'in İlgi Duyduğu Kitaplar ve Kütüphanesi", a.g.e., s. 205.

İstanbul'un Fethi ve Sonrası

Fatih, henüz şehzadeliği döneminde artık iyice gücünü kaybetmiş olan Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'i kuşatma planlamalarını yapmıştı. Bu fetih hem devletin geleceği hem de Fatih'in kurmak istediği dünya imparatorluğunun dayanağıydı. Coğrafi ve siyasi gereklilik yanında böyle bir fetih manevi olarak da yankı uyandıracaktı.⁸⁰ Hz. Muhammed bir hadisinde şunu söyler: *"İki yanı denize, bir yanı karaya bakan bir kent bilir misiniz? O kent savaş araçlarının gücüyle değil Lailaheillallah ve Allahuekber sözleriyle düşecektir. Bu fethi yapacak komutan en büyük komutan ve onun ordusu en büyük ordu olacaktır"*.⁸¹ İstanbul'un fetih müjdesini bildiren İslami gelenek, Konstantiniye'nin fatihi olma sıfatıyla bunu gerçekleştirecek sultana büyük bir manevi güç sağlayacaktır.⁸²

Fatih'in üzerinde büyük bir manevi güce sahip olan Akşemseddin, Molla Gürani, Molla Hüsrev gibi âlimler hem onu hem de askerleri İstanbul'un fethi konusunda manevi bakımdan destekliyorlardı. Özellikle Akşemseddin'in İstanbul'un kuşatılması fikrini benimsemeyen kesimlere karşı İslami açıdan böyle bir fethin gerekliliğini savunarak Fatih'i desteklediği bilinmektedir.⁸³

İtalyan nedimleri ve çevresindeki hümanistler ise Fatih'te Roma İmparatorlarının varisi olma bilincinin gelişmesine sebep olmuştu. Jacopo Languschi dünyada tek bir imparatorluk, tek bir din ve tek bir hükümdarlık olmasını iddia eden Fatih'in bu birliği kurmak için dünyada İstanbul'dan daha uygun bir yer olmadığını, bu şehir sayesinde Hristiyanları hükmü altına alabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.⁸⁴ Şehrin alınışından itibaren yalnızca eski Türk geleneğinden gelen Bey ve İslam siyasal geleneğinin taşıdığı Sultan unvanıyla yetinmeyen Fatih, Kayser-i Rum unvanı ile Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olduğu iddiasını güçlendiren bir meydan okuma göstermiştir.⁸⁵ Georgios Trapezuntios, 1466 yılında Fatih'e şöyle hitap etmiştir: *"Kimse şüphe etmez ki, sen Romalılar İmparatorusun. İmparatorluk merkezini elinde tutan kimse imparatorudur ve Roma'nın merkezi İstanbul'dur"*.⁸⁶

İstanbul'un 1453'te Türkler tarafından fethi Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. İstanbul'dan kaçanların Ege'deki adalara varmasından sonra, şehrin düştüğü haberi Batı'da her yere yayıldı. Şehrin fethedilmesiyle birlikte Os-

⁸⁰ Feridun Emecen, "İstanbul", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, c. 23, s. 212-213.

⁸¹ Alphonse de Lamartine, Osmanlı Tarihi, çev. Serhat Bayram, İstanbul, Kapı Yayınları, 2008, s. 237-238.

⁸² Feridun Emecen, "İstanbul", DİA, s. 212-213.

⁸³ Feridun Emecen, "İstanbul", DİA, s. 214.

⁸⁴ Halil İnalçık, "Mehmed II", DİA, s. 405.

⁸⁵ Namık Sinan Turan, "Rönesans'ın Çağdaşı Bir Hükümdar: II. Mehmed", a.g.e., s. 30.

⁸⁶ Halil İnalçık, "Mehmed II", DİA, s. 405

manlı Devleti artık “*artiber mundi*” dünya hakemi, dünya kuvveti olmuştu.⁸⁷ Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı’yı bir dünya imparatorluğunun merkezi konumuna getirdi.⁸⁸

Şehrin kılıç gücüyle fethedilmesi İslami geleneğe göre yağmaya açık hale gelmesi demektir ve askerlerin üç gün yağma hakkı bulunuyordu. Osmanlı askerleri bazı yapıları tahrip ederek yağma yaptılarsa da akşama doğru her şey sakinleşti. Fatih’in şehre girmesiyle ordu yeniden disiplin altına alındı.⁸⁹ Şehrin yağmalanmasından üzüntü duyan Fatih, Grandük Notaras’a şu sözleri söylemiştir: “*Şehri teslim etmemekle iyi mi yaptınız. Bakın nice zararlar ortaya çıktı, nice felaket oldu, nice esir düştü.*”⁹⁰

Ayasofya’ya giderek burada toplanmış halka ve din adamlarına can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı teminatını veren Fatih, şehrin harap olması için çaba gösterdi. Halkın evlerine, kiliselerine dokunmadı. Herhangi bir tecavüz olayına karşı muhafızlar görevlendirerek binaların tahrip edilmesini ve yağmalanmasını engelledi. Ertesi gün ise esirler arasında yer alan önde gelen aile mensupları, yüksek devlet memurları ve komutanları serbest bıraktı.⁹¹

Aslında Türkler İstanbul’u fethettiğinde yağmalayacak bir zenginlik bulamadılar.⁹² Bizans başkenti fetihten yaklaşık 250 yıl önce, 13 Nisan 1204’te Haçlılar tarafından ele geçirilmiş, çıkarılan yangınlarla ağır hasar almış ve günlerce yağmalanmıştı. 900 yıl boyunca Hristiyan dünyasının merkezi olan Konstantinopolis, Latin işgali sonunda bütün ihtişamını, zenginliğini, sanat eserlerini kaybetmişti. Şehrin kiliseleri, manastırları, sarayları ve kütüphaneleri Haçlı birlikleri tarafından yağmalanmıştı. Özellikle Venedikliler, İstanbul’un kültür ve sanat eserlerini kendi şehirlerini süslemek üzere alıp götürmüşler, taşıyamadıkları tüm eserleri de tahrip etmişlerdi.⁹³

Yine de İstanbul, tüm yorgun ve köhne haline rağmen güzeldi. Fatih Sultan Mehmed bu güzel şehrin harabe görüntüsü karşısında üzüntü duymuş ve bir an önce onarılmasını emretmiştir. Öncelikli olarak surların ve fethin nişanesi olarak camiye çevrilen Ayasofya’nın onarımına başlanmıştır.

⁸⁷ İlber Ortaylı, *Osmanlı’yı Yeniden Keşfetmek*, s. 71.

⁸⁸ Ertan Eğribel, “Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı”, a.g.e., s. 170.

⁸⁹ Feridun Emecen, “İstanbul”, DİA, s. 217-218.

⁹⁰ Feridun Emecen, *Fetih ve Kıyamet 1453: İstanbul’un Fethi ve Kıyamet Senaryoları*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2012, s. 328.

⁹¹ Feridun Emecen, “İstanbul”, DİA, s. 218.

⁹² İlber Ortaylı, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e İstanbul”, *Tarih İçinde İstanbul Uluslararası Sempozyumu 14-17 Aralık 2010*, İstanbul, 2010, s. 26.

⁹³ Işın Demirkent, “İstanbul”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, c. 23, s. 211.

Roma İmparatoru Septimus Severus döneminde yapımına başlanan ve orta çizgisine Mısır'dan getirilen Dikilitaş ile Delphoi Apollon Tapınağı'ndan getirilen Burmalı Sütun gibi Antik dönemin önemli anıtların dikildiği Hipodrom⁹⁴ ise bu onarımlar kapsamına alınmamıştı. Hipodrom bu dönemde otların, ağaçların çevirdiği, yapılarının ve meydanının kırık dökük olduğu ıslah edilmesi zor bir durumdaydı. Ancak Ayasofya'nın arkasındaki geniş alana Osmanlı Sarayı yapılmasına karar verilince bu bölge de yeniden değer kazandı.

İstanbul'un fethinden sonra Atmeydanı ismini alan Hipodrom, at yarışlarının ve cirit oyunlarının yapıldığı bir yer olarak varlığını sürdürmüştür. Ayrıca Osmanlı Sarayı'na yakın oluşundan dolayı değeri artarak çevresine inşa edilen önemli yapılarla yeni bir görünüm kazanmış, bayram şenlikleri ve saray düğünleriyle şehir hayatının merkezi konumuna gelmiştir⁹⁵.

Bizans döneminde resmî törenlerin yapıldığı, çeşitli yolların kavşak noktası olan, şehrin çarşılarının, kiliselerinin ve Senato'nun çevrelediği Konstantin Forumu [*Çemberlitaş Meydanı*] önemli bir meydandı. Meydanın tam ortasında ise Konstantin tarafından 11 Mayıs 330 tarihinde Roma'daki Apollon Tapınağı'ndan getirtilen yaklaşık 37 metre⁹⁶ yüksekliğinde bir sütun bulunmaktadır [*Çemberlitaş Sütunu*]. Konstantin döneminde sütunun üzerinde kendi heykeli vardı fakat zaman içinde konulan heykeller değişmiş son olarak Bizans döneminde altın yaldızlı bir haç dikilmişti.⁹⁷ Çemberlitaş Meydanı Osmanlı döneminde de önemli bir merkez olarak varlığını korumaya devam etti. Fatih Sultan Mehmed'in şehri fethetmesiyle sütunun üzerindeki haç indirildi⁹⁸ ve yakın çevrede değerli dokumaların, çeşitli malların satıldığı bir bedesten inşa ettirilerek bölgenin ticaret merkezi olma konumu devam ettirildi.⁹⁹

Görüldüğü üzere harap ve perişan halde olan İstanbul'u alan Fatih, fethinden sonra hemen başlayan imar çalışmalarıyla şehri ihya ederek eski görkemli günlerine kavuşturmuş ve yeniden bir imparatorluk merkezi haline

⁹⁴ Tanju Cantay, "Atmeydanı", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, c. 4, s. 82.

⁹⁵ Tanju Cantay, "Atmeydanı", DİA, s. 82.

⁹⁶ Anna Calia, "Costantino e Costantinopoli sotto Mehmed II. L'eredità costantiniana dopo la conquista ottomana di Costantinopoli", Enciclopedia Costantiniana, 2013, [https://www.treccani.it/enciclopedia/costantino-e-costantinopoli-sotto-mehmed-ii-l-eredita-cos-tantiniana-dopo-la-conquista-ottomana-di-costantinopoli_\(Enciclopedia-Costantiniana\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/costantino-e-costantinopoli-sotto-mehmed-ii-l-eredita-cos-tantiniana-dopo-la-conquista-ottomana-di-costantinopoli_(Enciclopedia-Costantiniana)/) 15.05.2024.

⁹⁷ Semavi Eyice, "Çemberlitaş", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Tarih Vakfı, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, c. 2, s. 82-83.

⁹⁸ "Çemberlitaş", Meydan Larousse, İstanbul, 1980, c. 3, s. 193.

⁹⁹ Doğan Kuban, İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, çev. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s. 261.

getirmiştir. Birçok Batılı tarihçi de Türklerin, 1204 yılında İstanbul'a giren Haçlı ordusunun aksine, Bizans mirasına anlayış gösterdiklerini, insancıl davrandıklarını, eski eserleri koruduklarını ve hemen onarmaya giriştiklerini yazmışlardır.¹⁰⁰ Bu noktada kendisini Roma İmparatorluğu'nun gerçek varisi olarak gören Fatih'in, aynı zamanda İstanbul'un Doğu Roma-Bizans'tan gelen tarihi dokusunun da mirasçısı ve koruyucusu olduğunu anlamaktayız. Fatih'in anlayışına göre fetih, bir yerin sadece ele geçirilmesi değil, her yönüyle ihya edilmesiydi. Bu sebeple, Bizans İstanbul'unu Osmanlı İstanbul'una dönüştürmek için eski zamanların tüm izlerini silmek yerine geçmişe yeni anlamlar katmıştı. Mevcut Bizans yapılarına sahip çıkmış gerek dini gerekse de sivil binaların işlevlerini değiştirerek Bizans İstanbul'unu bir Osmanlı şehrine dönüştürmüştür.¹⁰¹

Fatih Sultan Mehmed ve Truva

Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nu yıkarak yeni bir çağ başlatan ve Osmanlı Devleti'ni bir dünya imparatorluğu haline getiren Fatih Sultan Mehmed, Truva tarihini iyi bilmekteydi. Öyle ki, Midilli Seferi'nin yapıldığı 1462 yılında, saray kütüphanesi için kopyacı ve yazar Johannes Dokeianos'a *İlyada*'nın bir suretini hazırlattığı da bilinmektedir.¹⁰²

Fatih, Truva ile çok ilgilenmişti.¹⁰³ Truva şehrine gittiği ve Truva kahramanlarının mezarlarını bulmak için araştırmalar yaptığı Bizanslı tarihçi Kritovulos tarafından aktarılmıştır.¹⁰⁴ Kritovulos'a göre Fatih, gençliğinden itibaren Batı kültürüyle ilgilenmiş ve Türklerin Truva kökenine dayandıkları yorumunu benimseyerek bu kültürün kahramanlarından biri olmak istemiştir.¹⁰⁵

Kritovulos, *Historia* adını verdiği eserinde Fatih Sultan Mehmed'in 1451-1467 yılları arasındaki hayatını ve seferlerini anlatır.¹⁰⁶ Kritovulos'a göre Midilli'yi kuşatmaya giden Fatih, Çanakkale Boğazını geçerek Truva bölgesinin merkezi olan Ilion [Truva] şehrine geldi, bu şehrin kalıntılarına, büyüklüğüne, konumuna ve diğer güzel eserlerine bakarak takdir etti. Burada Akhilleus

¹⁰⁰ Sait Öztürk, "İstanbul'un Fethinden Sonra Ayasofya Kilisesi'nin Camiye Çevrilişi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2003, s. 138.

¹⁰¹ Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, çev. Zülal Kılıç, İstanbul, Timaş Yayınları, 2007, s. 49.

¹⁰² Klaus Kreiser, "Truva ve Homeros Destanları II: Mehmed'den İsmet İnönü'ye Kadar", *Truva Düş ve Gerçek*, çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul, Homer Yayınları, 2002, s. 282.

¹⁰³ İlber Ortaylı, *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*, s. 73.

¹⁰⁴ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 170.

¹⁰⁵ Stefanos Yerasimos, "Türkler Romalıların Mirasçısı mıdır?", a.g.e., s. 69-70.

¹⁰⁶ Semavi Eyice, "Kritovulos, Mikhael", *DİA*, s. 293.

ve Aias'ın mezarlarını ziyaret ederek, Homeros'un büyük övgü ile söz ettiği bu kişileri ve yaptıkları hizmetleri hatırlayarak methiyelerde bulundu. Fatih'in şu sözleri söylediği rivayet edilir:¹⁰⁷

"Geçen bunca yıldan sonra bu şehirle insanların intikamını almayı Allah bana nasip etti. Düşmanlarına boyun eğdirdim, şehirlerini fethettim ve ülkelerini Mysialıların yağmasına çevirdim. Şehri kuşatanlar Hellen, Makedon, Tesalyalı ve Peloponnesosluydu. Onların soyundan gelenleri, bunca yıldan sonra, o dönemde ve daha sonraki yıllarda biz Asyalılara küstahça davrandıkları için cezalandırdım."

Daha önce bahsettiğimiz üzere Fatih, kendisinden önceki dönemlerde yaşamış büyük komutanların hırslarını örnek alıyor, onlar gibi şan ve şöhret sahibi olmak istemekteydi. Osmanlı sultanının Antik Çağ'a olan ilgisini, örnek aldığı büyük komutanlarda da görmekteyiz. Fatih gibi, Kserkses'in, İskender'in ve Caesar'ın da seferleri sırasında Truva'yı ziyaret ettikleri bilinmektedir. Bu ziyaretler sadece Antik Çağ'a gösterdikleri saygıyla sınırlı kalmamış, geçmişle kendileri arasında bir bağ kurmalarına da sebep olmuştur.

Tarihin babası olarak kabul edilen Heredot'a göre Pers Kralı Kserkses M.Ö. 480 yılında Yunanistan seferi için Abidos yakınlarından Asya'dan Avrupa'ya geçmeden önce Truva'yı ziyaret etmişti. Şehrin sakinlerinden Truva hikâyesini dinlemiş ve Athena Tapınağı'na kurbanlar sunmuştu.¹⁰⁸

Büyük İskender M.Ö. 334'te Anadolu'ya geçerken öncelikle İlion'a giderek Athena'ya kurban sunmuş, Truva Savaşı'ndan arda kalan adak silahlarından bazılarını alarak onların yerine kendi silahlarını bırakmıştır. Truva Kralı Priamos'un Zeus Sunağındaki mezarını ziyaret ederek kurban kesmiş, böylece Homeros'un İlyada Destanı kahramanlarına karşı saygısını göstermiştir.¹⁰⁹

Truva Savaşı kahramanlarından Aeneas'ın soyundan geldiklerine inanan Romalılar da Truva'ya ilgi göstermişlerdir. Caesar'ın M.Ö. 48 yılında Pharsalus'a giderken¹¹⁰ Truva'yı ziyaret ederek adaklar sunduğu bilinmektedir.

Fatih Sonrası Truva

Fatih Sultan Mehmed sonrasında uzun süre Truva konusuyla hiçbir devlet adamı ya da askerin ilgilendiği görülmemektedir. Truva kazıları sonrasında özellikle kaçırılan Priamos Hazinele'nin Atina'da 1874-1875 yıllarında

¹⁰⁷ Kritovulos, Kritovulos Tarihi, s. 202-203.

¹⁰⁸ Elizabeth Minchin, "Commemoration And Pilgrimage In The Ancient World: Troy And The Stratigraphy Of Cultural Memory", Greece & Rome, 2012, Vol. 59, No. 1, s. 81-82.

¹⁰⁹ Oğuz Tekin, "Eskiçağ'dan Ortaçağ İslam Dünyasına Miras: Büyük İskender", Toplumsal Tarih, İstanbul, 2002, c. 17, sayı 97, s. 57.

¹¹⁰ Elizabeth Minchin, "Commemoration And Pilgrimage In The Ancient World: Troy And The Stratigraphy Of Cultural Memory", a.g.e., s. 87.

görülmesi üzerine İstanbul'da bazı Osmanlı aydınlarında Truva'ya karşı bir ilgi canlansa da fazla uzun süreli olmamıştır. Bu durum Atatürk'ün Balkan Savaşları sırasında bölgeye yaptığı bir gezi sonrasında değişmiştir. Mustafa Kemal'in 1913 yılında Çanakkale'ye gelerek Akhilleus'un mezarı olarak bilinen yerden Çanakkale Boğazı'nı incelediği ve Truva harabelerini gezerek not defterine krokiler çizdiği bilinmektedir.¹¹¹

Haçlı Seferlerinden başlayarak Türklerin direnciyle karşılaşan, Rönesans döneminde Osmanlı'yla komşu durumuna gelen Katolik dünyası ise Truva'yı hiçbir zaman unutmadı. Avrupa, Osmanlı'nın başarısını Truva'nın başarısı olarak gördü.¹¹² Truva Savaşı'ndan binlerce yıl sonra Avrupa'da "*Hasta Adam*" adı ile anılan Osmanlı Devleti, elinde kalan topraklar üzerinde büyük devletlerin emelleri bulunan bir ülke haline gelmişti.¹¹³ Bu emelleri gerçekleştirmek için Avrupa'da birlik kuran devletler İngiltere'nin öncülüğünde Çanakkale Boğazı'ndan geçme planları yaptılar. Çanakkale önüne gelen İtilâf Kuvvetleri'ne ait gemilerinden birinin adı ise tıpkı Truva Savaşı'nda Truvalılara karşı savaşan komutan gibi Agamemnon'du.¹¹⁴

İtilâf Kuvvetleri'nin 25 Nisan 1915 tarihinde Seddülbahir'de Ertuğrul Koyu'na yapmayı planladıkları harekâta ilk anda kıyıya çıkaracakları asker sayısı büyük önem taşımaktaydı. Bu sebeple kıyıda ki kuvvetleri zaman geçirmeden bir kat daha artırmak ve baskın yapabilmek için Truva Savaşı'ndaki tahta at gibi bir savaş hilesine başvurmışlardı. Böylelikle 2.000'den fazla askeri bir defada Ertuğrul Koyu'na çıkarmak için eski bir kömür gemisi kullanmaya karar verdiler. İçinde 2.100 asker bulunan kömür gemisi öncü birliklerin karaya çıkmasından sonra kıyıda karaya oturtulacak böylece karaya çıkan ilk birliklerle savaşan Türkler, kendilerine zarar vermeyecek bir kömür gemisiyle ilgilenmeyeceklerdi. Kömür gemisinde bulunan askerlerin kısa sürede gemiden çıkarak karaya ulaşması sonucunda kıyıya bir kat daha fazla asker çıkarılmış olacaktı.¹¹⁵ Türkler açısından büyük bir şans eseri olarak bu gemi planlanan yere yanaşamamış, kıyıdan uzakta karaya oturmuş, askerler teknelerle kıyıya taşınmak zorunda kalmıştır.¹¹⁶

Truva Savaşı gibi Çanakkale Savaşı da dünya tarihinin en önemli savun-

¹¹¹ Rüstem Aslan, Mithat Atabay, "Atatürk Troya'da", Troya: Kent, Homeros, Türkiye, Amsterdam, W Books, Sezer Tansuğ Sanat Vakfı, 2012, s. 155-157.

¹¹² Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 170.

¹¹³ Figen Atabay, Çanakkale Savaşlarının Deniz Cephesi, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2010, s. 12.

¹¹⁴ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 170.

¹¹⁵ Figen Atabay, Çanakkale Savaşlarının Deniz Cephesi, s. 290.

¹¹⁶ Figen Atabay, Çanakkale Savaşlarının Deniz Cephesi, s. 308.

ma savaşlarından biridir.¹¹⁷ Bir tarafta XX. yüzyılda Avrupa tekniğinin büyük yükselişinin sembolleri olan toplar varken diğer tarafta ise Truva Savaşı'ndan beri gelişmemiş en ilkel ulaşım aracı olan öküzlerin çektiği iki tekerlekli araba Osmanlı askerine modern savaş malzemeleri taşıyordu.¹¹⁸ Osmanlı Devleti'nin yenilgiyle çıktığı I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Anlaşması karada değil, denizin ortasında İngilizlere ait Agememnon zırhlısında imzalanmıştır.¹¹⁹ Bu durum Truva Savaşı algısının İngiliz tarafında ulaştığı boyutu göstermesi bakımından önemlidir.¹²⁰

Sabahattin Eyüpoğlu "*Mavi ve Kara*" isimli denemeler kitabında Atatürk'ün Dumlupınar Meydan Savaşı'na kumanda ettiği yerde, savaşın nasıl kazanıldığını anlatırken "*Dumlupınar'da Yunanlılardan Truvalıların öcünü aldık*" dediğini iddia etmiştir.¹²¹ Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet sonrasında da Truva'ya duyduğu ilgi devam etmiştir. Kendisinin kurduğu Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin [*Türk Tarih Kurumu*] ortaokullarda okutulmak üzere 1931'de yazdırdığı dört ciltlik tarih kitabının birinci cildinde Truva Savaşları'na yer verilmiştir. Yine 1931 yılında Atatürk başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu Truva kazılarının Amerikalı arkeolog Carl Blegen tarafından yapılması için gerekli izni vermiştir. Ayrıca çalışmalar sırasında bulunan eserlerin bilimsel incelemelerinin ve bakımlarının yapılması için yurtdışına çıkarılmasına da izin vermiştir.¹²²

Sonuç

Antik dönemin en önemli çatışması olan Truva, simgesel bir savaştır. Truva Savaşı, Anadolu'nun savunma kalesi konumunda olan Truva şehrinin Batı tarafından kuşatılmasına karşılık Truva ordusunun ve ona yardım eden Doğu halklarının kahramanca direnişidir. Truva Savaşı, Doğu ile Batı'nın birbirleriyle verdikleri mücadelenin ilk aşamasıdır. Zaman içinde bu mücadeleye katılan unsurlar değişmiştir. Türkler Anadolu'da var olmalarıyla birlikte bu coğrafyanın derin tarihini ve kültürel geçmişini de benimsemiştir.

Batı, XIV. yüzyılın ortalarında Osmanlıların Avrupa kıtasına geçmesi üzerine karşılarında Anadolu Türklerini bulmuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ve Doğu-Batı çatışmasında yer alan Türkler, Batı karşısında Doğu'nun

¹¹⁷ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 170.

¹¹⁸ Rüstem Aslan, Mithat Atabay, "Atatürk Troya'da", a.g.e., s. 159.

¹¹⁹ Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", a.g.e., s. 170-171.

¹²⁰ Rüstem Aslan, Mithat Atabay, "Atatürk Troya'da", a.g.e., s. 159.

¹²¹ Sabahattin Eyüpoğlu, "İlyada ve Anadolu", Mavi ve Kara, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, s. 248.

¹²² Rüstem Aslan, Mithat Atabay, "Atatürk Troya'da", a.g.e., s. 159.

savunuculuğunu üstlenmişlerdir. Batı ise Anadolu ve Antik Yunan topraklarını ele geçiren Türklere bir köken aramış ve onları Truvalılara bağlamıştır. Böylelikle Avrupalılar, Türklerin ilerleyişini Truvalıların dönüşü ve Doğu'nun zaferi olarak yorumlanmıştır.

Rönesans Avrupası'nda yankılanan Türklerin Truva kökenli olduğu görüşü Fatih Sultan Mehmed tarafından da benimsenmiştir. Fatih, Truva mirasını sahiplenerek Batı'dan geçmişin intikamını almayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Manisa Sarayı'nda geçen şehzadelikten itibaren Batı kültürüne ilgi duyan Osmanlı sultanı, antik dönem kahramanlarını benimsemiş ve onların gücünde olmak istediğini belirtmiştir. Bunu başarmak için de Konstantinopolis'i fethederek Osmanlı Devleti'ni bir dünya imparatorluğu haline getirmek istemektedir.

Konstantinopolis, 1204 Latin işgali sonrasında köhneleşmiş, küçülmüş ve görkemli zamanlarından uzaklaşmış bir şehirdir. Fakat bütün bunlara rağmen İstanbul bir imparatorluk şehridir ve hayranlık uyandıracak kadar güzeldir. Fatih, 1453'te Konstantinopolis'i fethederek, Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan bu önemli şehri yeniden diriltmiş ve ona anlam kazandırmıştır. Esas olarak, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi ve payitaht yapma kararlılığı, Doğu Roma-Bizans mirasının yok olmadan devamına imkân sağlamıştır.

Fatih, bir İslam sultanı ve Türk hakanı olduğu kadar Doğu Roma İmparatorlarının da varisi olduğunu ilan ederek, Osmanlı İstanbul'unda Doğu-Batı kültürünü bir araya getirme misyonunu üstlenmiştir. Onun Antik Batı kültürüne olan ilgisi, İstanbul'un görkemli geçmişiyle bağlarını koparmasına engel olmuştur. Fetih sonrası başlayan yoğun imar ve iskân faaliyetleriyle şehri yeniden ihya ederek Türk-İslam geleneklerine göre yeniden kurmuştur. Böylelikle Osmanlı İstanbul'unun 500 yıl sürecek bir dünya imparatorluğun merkezi haline gelmesine olanak sağlamıştır.

Kaynakça

Ansiklopediler, Kitap ve Makaleler:

Alexandre Eckhardt, "La Légende de l'Origine Truvalle des Turcs", Türklük: Milliyetçi Kültür Mecmuası, İstanbul, 1940, sayı 12, s. 330-339.

Alphonse de Lamartine, Osmanlı Tarihi, çev. Serhat Bayram, İstanbul, Kapı Yayınları, 2008.

Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1971.

Azra Erhat, "Aeneias (Lat. Aeneas)", Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996, s. 20-21.

Baykan Sezer, Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları – 1996-1997" Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 2005, s. 45-119.

Behçet Necatigil, Mitolojya Sözlüğü, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2011.

Caroline Finkel, Rüyardan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923, çev. Zülal Kılıç, İstanbul, Timaş Yayınları, 2007.

- Çingiz Garaşarlı, Truvalılar ve Etrüskler Türk İdiler, çev. Sefer Yavuzaslan, Konya, Kömen Yayınları, 2015.
- Doğan Kuban, İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, çev. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- Elizabeth Minchin, "Commemoration And Pilgrimage In The Ancient World: Troy And The Stratigraphy Of Cultural Memory", Greece & Rome, 2012, Vol. 59, No. 1, s. 76-89.
- Emil Jacobs, "Fatih Sultan Mehmed, Rönesansla Olan İlişkileri ve Kitaplığı", çev. Hüseyin Zamanlı, Kubbealtı Akademi Mecmuası, c. 11, sayı 2, s. 60-72.
- Emöke Rita Szilägyi, "Teucrisive Turci: History of an Ideologically Laden Designation in Fifteenth-Century Latin Works", Identity and Culture in Ottoman Hungary, Ed. Pál Fodor, Pál Ács, Berlin, Klaus Schwarz Verlag, 2017.
- Erhan Afyoncu, Truva'nın İntikamı: Fatih Sultan Mehmed ve İstanbul'un Fethi'nin Bilinmeyen Yönleri, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011.
- Ertan Eğribel, "Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılirma Yayıncılık, 2005, s. 149-171.
- Feridun Emecen, "İstanbul [İstanbul'un Fethi]", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, c. 23, s. 212-220.
- Feridun Emecen, Fethi ve Kıyamet 1453: İstanbul'un Fethi ve Kıyamet Senaryoları, İstanbul, Timaş Yayınları, 2012.
- Figen Atabey, Çanakkale Savaşlarının Deniz Cephesi, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2010.
- Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, çev. Dost Körpe, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2010.
- Halil İnalçık, "Mehmed II", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 28, s. 395-407.
- Homeros, İlyada, çev. Azra Erhat, İstanbul, Can Yayınları, 2011.
- Işın Demirkent, "İstanbul", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, c. 23, s. 205-212.
- İlber Ortaylı, Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, İstanbul, Timaş Yayınları, 2006.
- İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e İstanbul", Tarih İçinde İstanbul Uluslararası Sempozyumu 14-17 Aralık 2010, İstanbul, 2010, s. 25-32.
- İsmail E. Erünsal, "Fatih Sultan Mehmed'in İlgi Duyduğu Kitaplar ve Kütüphanesi", Düşten Fethi İstanbul, İstanbul, 2015, s. 203-212.
- Julian Raby, "Bir Paradoks Sultanı: Sanatın Hamisi Olarak Fatih Mehmed", çev. Semra Daşçı, Sanat Tarihi Dergisi, İzmir, 2020, c. 29, sayı 1, s. 319-331.
- Klaus Kreiser, "Truva ve Homeros Destanları II: Mehmed'den İsmet İnönü'ye Kadar", Truva Düş ve Gerçek, çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul, Homer Yayınları, 2002.
- Kritovulos, Kritovulos Tarihi (1451-1467), çev. Ari Çokana, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Mahmut Kaya, "İskender", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, c. 22, s. 556.
- Maria Brosius, The Persians: Peoples Of The Ancient World, London, New York, Routledge, 2006.
- Marios Philippides, "History Repeats Itself: Ancient Troy and Renaissance İstanbul", İstanbul Üniversitesi 550 Yıl Uluslararası Bizans ve Osmanlı Sempozyumu (XV. Yüzyıl) 30-31 Mayıs 2003, İstanbul, 2004, s. 41-68.
- Mustafa Öztürk, "Zülkarneyn", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, c. 44, s. 564.

- Namık Sinan Turan, "Rönesans'ın Çağdaşı Bir Hükümdar: II. Mehmed", *Evrensel Kültür*, İstanbul, 2013, sayı 257, s. 28-33.
- Oğuz Tekin, "Eskiçağ'dan Ortaçağ İslam Dünyasına Miras: Büyük İskender", *Toplumsal Tarih*, İstanbul, 2002, c. 17, sayı 97, s. 56-64.
- Pero Tafur, Pero Tafur Seyahatnamesi: 9 Mayıs 1437-22 Mayıs 1438, çeviri, önsöz ve notlar Hakan Kılınç, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2021.
- Reşat Ekrem Koçu, "Troya Cengi", *Resimli Tarih Mecmuası*, İstanbul, 1956, c. 7, sayı 78, s. 351-356.
- Reşit Saffet Atabinen, *Türklerin Avrupalılarla Müşterek Troya Menşeleri Efsanesi Üzerine Araştırma*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, İstanbul, T.T.O.K İstanbul Sevenler Grubu, 1951.
- Rüstem Aslan, Mithat Atabay, "Atatürk Troya'da", *Troya: Kent, Homeros, Türkiye*, baş ed. Ömer Faruk Şerifoğlu, Günay Uslu, Jorrit Kelder, Amsterdam, W Books, Sezer Tansuğ Sanat Vakfı, 2012, s. 155-159.
- Sabahattin Eyüpoğlu, "İlyada ve Anadolu", Mavi ve Kara, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.
- Sait Öztürk, "İstanbul'un Fethinden Sonra Ayasofya Kilisesi'nin Camiye Çevrilişi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2003, sayı 14, s. 133-142.
- Semavi Eyice, "Ayasofya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, c. 4, s. 206-210.
- Semavi Eyice, "Çemberlitaş", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Tarih Vakfı, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, c. 2, s. 82-83.
- Semavi Eyice, "Kritovulos, Mikhael", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 293.
- Sevtap Gölgesiz Karaca, "Haçlı Kaynaklarında Türk İmajı (Gesta, Raimundus, Fulcherius Örneği ve Değerlendirme)", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2020, s. 468-484.
- Şenol Kantarcı, "Tarihte İlk Doğu-Batı Çatışması Olarak Görülen Troia Savaşı'nın 'Tarafları Üzerine' Psikopolitik Bir Değerlendirme: Batı Düşününde Troialılar ve Akhalar", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı, 30 Ağustos 2021, c. 5, s. 173-196.
- Tanju Cantay, "Atmeydanı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, c. 4, s. 82-83.
- Vergilius, Aeneas, çev. Oktay Akşit, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1965.
- Yüksel Yıldırım, "Truva'dan Çanakkale Savaşlarına Tarihsel Süreklilik Bilinci", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, İstanbul, 2016, sayı 7, s. 73-79.
- Zeki Arkan, "Montaign ve Türkler - Le Plus fort Etat Qui Paraisse Pour le Present Au Monde, Est Celui de Turcs.. Montaigne, Essais, I, 182", *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 1993, sayı 4, s. 23-42.
- "Çemberlitaş", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1980, c. 3, s. 193.
- "Epir", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1979, c. 4, s. 295.
- "Kserkses I", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1979, c. 7, s. 601.
- "Hannibal", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1979, c. 5, s. 591.
- "İskender, Büyük", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1979, c. 6, s. 423.

- “Scipio (Publius Cornelius), Afrikanus”, Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1980, c. 11, s. 95.
- “Sezar (Caius Iulius CAESAR)”, Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1980, c. 11, s. 239-240.
- “Truva Savaşı”, Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1980, c. 12, s. 294.
- “Xerxes”, Encyclopedia of the Ancient Greek World, Revised Edition, ed. Davis Sacks, New York, Facts On File, Inc., 2005, s. 372.

Çevrimiçi Kaynaklar:

- “Alessandro Magno”, Dizionario di Storia, 2010, [https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.
- A. Giuliano, “Pirro-3”, Enciclopedia dell’Arte Italiana, 1965, [https://www.treccani.it/enciclopedia/pirro-3_\(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/pirro-3_(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica)/) 15.05.2024.
- Anna Calia, “Costantino e Costantinopoli sotto Mehmed II. L’eredita costantiniana dopo la conquista ottomana di Costantinopoli”, Enciclopedia Constantiniana, 2013, [https://www.treccani.it/enciclopedia/costantino-e-costantinopoli-sotto-mehmed-ii-l-eredita-costantiniana-dopo-la-conquista-ottomana-di-costantinopoli_\(Enciclopedia-Costantiniana\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/costantino-e-costantinopoli-sotto-mehmed-ii-l-eredita-costantiniana-dopo-la-conquista-ottomana-di-costantinopoli_(Enciclopedia-Costantiniana)/) 15.05.2024.
- B. M. Alfieri, “Serse”, Enciclopedia dell’Arte Antica, 1966, [https://www.treccani.it/enciclopedia/serse_\(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/serse_(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica)/) 15.05.2024.
- Chiara Frugoni, “Alessandro Magno”, Enciclopedia Dell’Arte Medievale, 1991, [http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Enciclopedia-dell’-Arte-Medievale\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Enciclopedia-dell’-Arte-Medievale)/) 15.05.2024.
- Franco Pignatti, “Filelfo, Giovanni Mario”, Dizionario Biografico degli Italiani, Volume 47, 1997, <https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-mario-filelfo/> 05.07.2024.
- M. Borda, “Annibale”, Enciclopedia dell’Arte Antica, 1958, [https://www.treccani.it/enciclopedia/annibale_\(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/annibale_(Enciclopedia-dell’-Arte-Antica)/) 15.05.2024.
- “Alessandro Magno”, Dizionario di Storia, 2010, [https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-magno_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.
- “Cesare, Gaio Giulio”, Enciclopedia Italiana, 1931, [http://www.treccani.it/enciclopedia/gaio-giulio-cesare_\(Enciclopedia-Italiana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/gaio-giulio-cesare_(Enciclopedia-Italiana)/) 15.05.2024.
- “Scipione Africano, Publio Cornelio”, Dizionario di Storia, 2011, [https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-africano-publio-cornelio_\(Dizionario-di-Storia\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-africano-publio-cornelio_(Dizionario-di-Storia)/) 15.05.2024.
- <https://troiavakfi.com/troia-katmanlari-ve-buluntulari/> 11.05.2024